

سنجش کیفیت زندگی بر اساس شاخص شکوفایی شهری در شهر اردبیل

داریوش جهانی*، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

حسین نظم فر، استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

محمد تقی معصومی، استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

رسول صمدزاده، دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۰/۲۴ تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۶

چکیده

رشد شتابان شهری و توسعه نامتوازن و به تبع آن افزایش جمعیت شهرنشین از یک طرف و پیچیدگی مسائل شهری از طرف دیگر، شهرها را با چالش‌های جدی روبرو ساخته است. در همین راستا مدل شکوفایی شهری یک رویکرد جدید به رونق شهری و پایداری پیشنهاد می‌کند و به دنبال راه حلی اساسی برای بهبود کیفیت زندگی است. در این پژوهش با رویکردی تحلیلی - توصیفی و با هدف سنجش و مقایسه کیفیت زندگی و عوامل موثر بر آن در مناطق مختلف شهر اردبیل به بررسی تاثیرات این شاخص در بهبود شاخص شکوفایی شهری پرداخته شده است. برای رسیدن به هدف پژوهش از ۱۸ زیر معیار استفاده شده است. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز در این پژوهش، با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و آمارنامه سال ۱۳۹۵ گردآوری شده است. جهت تحلیل، داده‌ها استانداردسازی شده و برای وزن دهی هر یک از شاخص‌ها از فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) استفاده شده است. سپس با استفاده از مدل پرومته، شکوفایی شهری برای هر کدام از مناطق چهارگانه شهر اردبیل امتیازبندی شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد مناطق ۱ و ۲ شهر اردبیل به لحاظ برخورداری از شاخص شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی در وضعیت نسبتاً ضعیف و مناطق ۳ و ۴ در وضعیت ضعیف قرار دارند و با توجه به تمرکز امکانات در بخش‌های مرکزی شهر، از میزان شکوفایی شهری از مرکز شهر به طرف حاشیه در همه مناطق چهارگانه کاسته می‌شود. هم‌چنین، رتبه‌بندی مناطق نشان می‌دهد که منطقه یک و منطقه چهار به ترتیب با داشتن مقدار امتیاز برتری ۵۰,۶۹ و ۴۹,۱۶ دارای بیشترین و کمترین میزان برخورداری از شاخص شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی هستند.

کلمات کلیدی: مدل پرومته، شکوفای شهری، کیفیت زندگی، اردبیل.

۱- مقدمه و بیان مسئله

روند شتابان شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه با تاثیر صرف بر روی جنبه‌های عینی توسعه (رشد) به ویژه در سالهای پس از جنگ جهانی دوم، نه تنها دستیابی به توسعه را مقدور نساخت بلکه بر نابسامانی‌های کیفیت عینی و ذهنی شهرهای جهان سوم افزود. بروز انواع نابرابری‌ها، فقر گسترده، تخریب محیط زیست، سوء تغذیه، توسعه ناموزون شهر و ... تنها بخشی از آثار سوء این اقدامات بود (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۱، ۵۱). بر مبنای برآورد سازمان ملل متحد (۲۰۱۵) تا سال ۲۰۵۰، ۶۶ درصد جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی خواهند کرد (علوی و همکاران، ۱۳۹۹، ۷۸). به عبارت دیگر تجمع انبوه عظیمی از ساکنان منجر به آشفتگی و بی‌نظمی شده و شرایطی را به وجود آورده که نه تنها تعادل شهرها را به سقوط کشانده، بلکه دستیابی به پایداری را با روش‌های کنونی اداره و توسعه شهری ناممکن ساخته است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۷، ۵). این رشد سریع شهری در بیشتر کشورهای در حال توسعه به دلیل اینکه جمعیت شهری بدون در نظر گرفتن ظرفیت‌ها، توان‌ها و امکانات اجتماعی افزایش یافته، سبب مشکلات جدی مانند افزایش تراکم مسکن، تراکم بیش از حد جمعیت، ترافیک بالا، تخریب محیط زیست، آلودگی و ... می‌شود که همه این موارد چالش‌های جدی در برابر توسعه پایدار شهرها هستند (Wei et al., 2015, 3245). بنابراین پیامد چنین رشدی به پیدایش اپیدمی گسترده فقر شهری منجر گردیده است و مدیریت شهری به علت فقدان منابع و زمان لازم برای پاسخگویی به نیازهای فرآیندها و شهروندان، دچار معضلی گردیده که راهی از آن را تنها در چارچوب راه‌حلهای نوین می‌توان جستجو کرد. طرح مفاهیم نوینی چون توانمندسازی، مشارکت، حکمرانی خوب شهری، توسعه پایدار، شهر رقابت‌پذیر، شهر هوشمند، شهر خلاق، برنامه ریزی استراتژیک، برنامه ریزی محله محور و ... نشان دهنده موجی نوین در تفکر برنامه‌ریزی شهری است (سیف‌الدینی، ۱۳۹۳، ۵۸). در همین راستا، یکی از مفاهیم جدیدی که مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۲ مطرح کرد، شاخص شکوفایی شهری (CPI)^۱ بود که ترکیبی از رویکردهای یاد شده برای رسیدن به توسعه پایدار شهری داشت (UN- Habitat, 2013). این مفهوم بررسی می‌کند که شهرها چگونه می‌توانند تولید داشته باشند و از چه طریق مزایای این تولید می‌تواند به شیوه‌ای عادلانه بین شهروندان تقسیم شود. این تفکر، متضمن رشد اقتصادی، حاکم بودن روابط اجتماعی، پایداری محیطی و کیفیت زندگی بهتر می‌باشد (Jones et al, 2015, 25). بنابراین ابتکار عمل شکوفایی شهری (CPI)^۲ مراحل بالاتر از توسعه پایدار را دنبال می‌کند زیرا به معرفی شهری می‌پردازد که در کنار تولید و توجه به فناوری، به شاخص‌هایی چون شادی، سرزندگی و پویایی هم توجه دارد که امروزه مدیریت شهری ما از آن غافل شده است. شاخص شکوفایی شهری نه تنها شاخص‌ها و مقیاس‌ها را تعیین می‌کند بلکه امکان تشخیص فرصت‌ها و پتانسیل مداخله شهرها در جهت رفاه و رونق بیشتر آنها را برای مسئولین و افراد ذینفع محلی فراهم می‌کند (دانش پور و همکاران ۱۳۹۷، ۱۸). در واقع مفهوم شکوفایی شهری پیوندی ناگسستنی با کیفیت زندگی شهری و توسعه پایدار دارد. توسعه‌ای که بر اساس مشارکت‌های مدنی، پاسخ به معضلات عصر حاضر، بهینه‌سازی منابع و نیز فراهم‌سازی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های لازم برای آینده تحقق می‌یابد (Habitat, 2013). همچنین یک رویکرد تازه به رونق شهری و پایداری کمک می‌کند رویکردی جامع، یکپارچه و ضروری برای ارتقاء رفاه جمعی و تحقق تمام آن خواسته‌ها، این رویکرد جدید کمک می‌کند تا شهرهای جهان به سوی آینده شهری بهتر از لحاظ اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و محیط زیست هدایت شوند. بررسی و کشف رابطه بین شهر و شاخص‌های شکوفایی و اینکه این شاخص‌ها چگونه می‌تواند به تغییر و یا پیشرفت کیفیت زندگی شهری منجر شود، از مسائل مهم شهرهای قرن بیست و یکم است. (رهسپار طلوعی، ۱۳۹۸، ۶۶).

1. City Prosperity Index
2. City Prosperity Initiative

شهر اردبیل به دلیل افزایش روزافزون جمعیت و رشد بی رویه و متخلخل و مشکلاتی همچون گسترش مناطق حاشیه نشین فاقد سیستم دفع فاضلاب، ساخت و سازهای بدون برنامه ریزی، افزایش هزینه‌های خدمات رسانی، عدم توجه به بافت‌های موجود جهت بهسازی و نوسازی، عدم توزیع بهینه امکانات در مناطق مختلف شهر با چالش‌های بسیار زیادی روبرو می‌باشد که ادامه توسعه با روند ذکر شده باعث تشدید مسائل اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی خواهد شد بنابراین آنچه نیاز است، تجدید نظر در رویکردهای کلان مدیریتی و بکارگیری ابزارها و روشهای جدید در برنامه ریزی است. با توجه به اهمیت مدل شکوفایی شهری به عنوان جدیدترین معیار سنجش و رتبه‌بندی شهرهای جهان که در نهایت به ارتقای وضعیت شهرها می‌انجامد، بسط مدل شکوفایی شهری با تاکید بر مولفه کیفیت می‌تواند به ارتقای وضعیت کنونی مناطق مختلف شهر اردبیل بیانجامد. لذا این پژوهش درصدد است با رویکردی نوین با استفاده از مدل پرومته ارزیابی دقیقی از وضعیت شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی در مناطق ۴ گانه شهر اردبیل ارائه کند؛ لازم به ذکر است که تاکنون در این زمینه برای شهر اردبیل مطالعه‌ای صورت نگرفته است؛ بنابراین پژوهش حاضر می‌تواند تا حدی خلأ مطالعاتی را در زمینه شاخص شکوفایی شهری پر کند. همچنین پرداختن به این موضوع که چگونه می‌توان با تکیه بر مدل شکوفایی شهری، کیفیت زندگی در شهر و مناطق شهری را ارتقا داد، از دیگر مسائل پیش روست که در این پژوهش به آن پرداخته شده است. بر این اساس، هدف اصلی این پژوهش ارزیابی و سنجش شکوفایی شهری در شهر اردبیل بر اساس مولفه کیفیت زندگی است و برای تحقق این هدف، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به سوالات زیر هست:

۱- وضعیت مناطق ۴ گانه شهر اردبیل به لحاظ برخورداری از شاخص شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی چگونه است؟

۲- چگونه می‌توان با تکیه بر مدل شکوفایی شهری، کیفیت زندگی در شهر و مناطق شهری را ارتقاء داد.

ضرورت و اهمیت پژوهش

بررسی مفهوم شکوفای شهری، بستر مناسبی را به منظور دستیابی به فرآیندی منطقی برای رساندن وضع موجود برنامه ریزی شهری به شرایط مطلوب و ایده‌آل فراهم می‌کند که با توجه به استانداردهای جهانی به دست آمده است و سبب می‌گردد تا تبادل تجربیات خوب شهرهای موفق در هر یک از محورهای شکوفایی شهری، مورد توجه قرار گیرد و درک وضعیت بحران‌های شهرهای معاصر با یک ارزیابی جدی امکان‌پذیر گردد. طرح شکوفایی شهری (CPI) مراحل بالاتر از توسعه پایدار را دنبال می‌کند زیرا به معرفی شهری می‌پردازد که در کنار تولید و توجه به فناوری به شاخص‌هایی چون شادی، سرزندگی و پویایی هم توجه دارد. شاخص شکوفایی شهری (CPI) نه تنها شاخص‌ها و مقیاس‌ها را تعیین می‌نماید، بلکه امکان تشخیص فرصت‌ها و پتانسیل مداخله شهرها در جهت رفاه و رونق بیشتر آنها را برای مسئولین و ذینفعان محلی فراهم می‌کنند. از طرف دیگر توجه به شاخص‌های مختلف مانند کیفیت زندگی سبب می‌شود که عواید زیادی از لحاظ تامین رفاه و آسایش برای شهروندان گردد. بنابراین توجه به شاخص کیفیت زندگی و بررسی جنبه‌های گوناگون آن از جمله امکانات آموزشی، کیفیت خدمات بهداشتی، امنیت و اشتغال و ارتباط آن با شاخص شکوفایی شهری موضوعی است که تاکنون به آن پرداخته نشده است و به نظر می‌رسد پرداختن به این موضوع می‌تواند گامی موثر جهت کمک به مدیریت کلان شهری در بهبود وضعیت شهرها و در پی آن بالا رفتن شاخص جهانی شکوفایی شهری گردد.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش

۲-۱- ادبیات نظری

شکوفایی مفهومی گسترده است که در ارتباط با توسعه متعادل و هماهنگ در محیطی همراه با عدالت و انصاف مطرح می‌شود (Un-Habitat, 2016). این مفهوم در برگیرنده تمامی جنبه‌های ملموس و ناملموس توسعه است و به استحکام ارتباطات میان افراد

و جامعه با محیط پیرامون آنها، یعنی خود شهر می‌پردازد (بوچانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲). همچنین این مفهوم بررسی می‌کند که شهرها چگونه می‌توانند تولید داشته باشند و از چه طریق مزایای این تولید می‌تواند به شیوه‌ای عادلانه بین شهروندان تقسیم شود. این تفکر متضمن رشد اقتصادی، حاکم بودن روابط اجتماعی، پایداری محیطی و کیفیت زندگی بهتر می‌باشد. نگرش مذکور، ۵ فاکتور را به عنوان ابعاد اصلی شکوفایی در شهرها عنوان می‌کند (محتشمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵). مؤلفه‌های شکوفایی شهری عبارتند از:

بهره‌وری: بهره‌وری، استفاده بهینه از منابع با اجرای استانداردها و الگوها مطابق با شاخص‌ها (اعم از نیروی انسانی، سرمایه، زمین، مواد، انرژی، تجهیزات، اطلاعات و غیره) در فرایند عملکردی یک سازمان در تولید یا عرضه خدمات است (عظیمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۰). سازمان ملل متحد در برنامه‌ریزی بهبود مدیریت شهری، موضوع بهره‌وری شهری یا استفاده بهینه از منابع را جست-وجوی راه‌هایی برای توسعه همه جانبه شهری، به همراه رشد و رونق اقتصادی آن دانسته است، به گونه‌ای که رفاه و بهبود وضعیت همه ساکنان شهر را فراهم کند (Un-Habitat, 2015).

توسعه زیرساخت: زیرساخت‌ها عوامل حیاتی برای توسعه، کارکرد و شکوفایی نواحی شهری هستند. زیرساخت‌ها فراهم آورنده شالوده‌ای هستند که هر شهر در چهارچوب آن به پیشرفت دست می‌یابد (بوچانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳). برای دستیابی به رشد اقتصادی مستمر، ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها و همچنین شکل‌گیری بسترهای لازم برای دستیابی به اقتصادی پویا و رقابتی امری لازم و ضروری است (شهرکی و قادری، ۱۳۹۴: ۱۱۶).

کیفیت زندگی: بهبود کیفیت زندگی در هر جامعه‌ای، یکی از مهمترین اهداف سیاست‌های عمومی آن جامعه است (ابراهیم‌زاده، و همکاران ۱۳۹۶: ۷). کیفیت زندگی باعث تقویت کارکرد شهرها می‌شود. این مفهوم، یک نمونه شاخص در تمامی سیاست‌ها و اقدامات است و ترکیبی از تمامی ابعاد شکوفایی شهری را به نمایش می‌گذارد (بوچانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۶). همچنین کیفیت زندگی به معنای قابلیت زندگی یک مکان یاد می‌شود و به طور کلی انسان در هر مرحله از زندگی در تلاش برای دستیابی به سطوح بالاتری از رفاه و آسایش و در مجموع کیفیت بالاتری از زندگی می‌باشد (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۱، ۷۰) و شهرهایی که کیفیت زندگی را در خود ارتقاء می‌دهند، سطوح بالاتری از شکوفایی را تجربه می‌کنند، چنین شهرهایی از احتمال بالاتری در دستیابی به پایداری برخوردارند (بوچانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۶). در واقع جامعه زمانی از پویایی و نشاط لازم برخوردار خواهد بود که شهروندان آن از کیفیت زندگی کافی و مطلوب برخوردار باشند (نظم‌فر و محمدی، ۱۳۹۶: ۶۹).

عدالت و مشارکت اجتماعی: عدالت، دربرگیرنده توزیع و باز توزیع نظام مندمنافع رشد یا توسعه اقتصادی، در چهارچوب قانونی تضمین شده نهادهای حمایت‌کننده از حقوق محرومان، اقلیت‌ها و گروه‌های آسیب‌پذیر است. هنگامی که عدالت به شکلی فعال مورد توجه و پیگیری قرار می‌گیرد، می‌تواند به عنوان یک عامل شتاب‌دهنده و قدرتمند برای بهره‌مندی از شکوفایی عمل می‌کند. عدالت، همچنین اثراتی افزایشی در دیگر عوامل شکوفایی را به نمایش می‌گذارد و در نهایت، بهبود عملکردها و ایجاد ارتباط میان آنها را موجب می‌گردد. فقدان عدالت، اثرات معکوسی به همراه داشته و موجب تقویت سوگیری‌ها و تمامی اقدامات نامناسبی می‌شود که نتیجه آن تضعیف شکوفایی است (بوچانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۵).

پایداری زیست‌محیطی: پایداری، در نگهداری منابع برای حال و آینده از طریق استفاده بهینه از زمین و وارد کردن کمترین ضایعات به منابع تجدیدناپذیر مطرح است. این مؤلفه، جلوگیری از آلودگی‌های محیط شهری، حمایت از بازیافت‌ها و عدم حمایت از توسعه‌های زیان‌آور را مطرح می‌کند (رباطی، ۱۳۹۴: ۲۴۲). از آنجا که هرگونه فعالیتی برای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه انسانی در محیط زیست تحقق می‌یابد، لذا وضعیت محیط زیست و منابع آن از نظر پایداری یا ناپایداری بر فرآیند توسعه تأثیرگذار خواهد بود (بریمانی، ۱۳۸۹: ۱۲۷). در این راستا ارزیابی پایداری زیست‌محیطی، یکی از مهم‌ترین ابزارها در فرایند برنامه‌ریزی

توسعه پایدار است به عبارت دیگر منابع طبیعی یک شهر، بایستی در راستای توسعه پایدار آن شهر استفاده و محافظت شوند (Un-Habitat, 2013). توسعه‌ای که نیازهای زمان حال را بدون اینکه توانایی نسل‌های آینده را در تامین نیازهایشان به مخاطره اندازد، فراهم کند (قلعه نوعی و همکاران، ۱۳۹۳، ۳) و توجه به آن در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها برای دستیابی به یک برنامه‌ریزی مناسب همگام با متغیرهای محیط طبیعی، امری اجتناب‌ناپذیر است (صدیایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۳).

شکل (۱): ابعاد شکوفایی شهری (ماخذ: UN-Habitat, 2016)

تعریف عملیاتی کیفیت زندگی

مفهوم کیفیت زندگی را می‌توان از جمله مفاهیم گسترده‌ای دانست که اهمیت آن به طور روزافزونی در بسیاری از عرصه‌های مطالعاتی رشته‌های مختلف علمی و دانشگاهی در حال گسترش است. امروزه کیفیت زندگی شهری به عنوان کلیدی‌ترین مفهوم در برنامه ریزی شهری است (نظم‌فر، ۱۳۹۴: ۶۹). کیفیت زندگی مفهومی چند بعدی است که شاخص‌های متعددی را شامل می‌شود و اغلب با استفاده از شاخص‌های عینی یا شاخص‌های ذهنی و به ندرت با استفاده از هر دو نوع شاخص اندازه‌گیری می‌شود. شاخص‌های ذهنی به ادراک شخص از کیفیت زندگی خود و اطرافیان توجه دارد و بیشتر مفهومی کیفی و نسبی است. اما شاخص‌های عینی، شاخص‌هایی هستند که قابل مشاهده و اندازه‌گیری و مفهومی کمی دارند (خواجه شاهکویی و همکاران، ۱۳۹۲). در واقع کیفیت زندگی شهری مفهومی گسترده است که شامل عوامل متعددی از قبیل توسعه اقتصادی، استانداردهای زندگی، پیشرفت‌های مادی و خوشبختی فردی و جمعی می‌شود که همگی از ابعاد مهم شکوفایی شهرها هستند (بوچانی و همکاران، ۱۳۹۷، ۸۸). کیفیت زندگی به عملکرد شهرها بستگی دارد؛ این مفهوم در تقاطع تمام سیاست‌ها و اقدامات می‌باشد و نشان‌دهنده سنتز تمام ابعاد شکوفایی است. بر طبق بررسی مرکز اسکان سازمان ملل (۲۰۱۱)، عواملی چون امنیت زندگی و کار بدون محدودیت، کیفیت مناسب آموزش و پرورش، مسکن مناسب و برخوردار از خدمات مناسب و اشتغال با کرامت و درآمد کافی به عنوان مهمترین عوامل ارتقای کیفیت زندگی و شکوفایی در شهرها است (Un-Habitat, 2013). بنابراین ارتقای کیفیت زندگی شهری، یکی از ارکان مدل شکوفایی شهری است و شهرهایی که کیفیت زندگی را در خود ارتقاء می‌دهند، سطوح بالاتری از شکوفایی را تجربه می‌کنند؛ چنین شهرهایی از احتمال بالاتری در دستیابی به پایداری برخوردارند (بوچانی و همکاران، ۱۳۹۷، ۸۶).

۲-۲- پیشینه تحقیق

شکوفایی شهری مبحثی بسیار جدید در برنامه ریزی شهری می‌باشد و به همین خاطر مطالعات محدودی در این زمینه صورت گرفته است. از منابع داخلی احمدی نخستین (۱۳۹۵) در رساله‌ای با عنوان "تبیین الگوی شکوفایی شهری قزوین" به روش تحلیلی

و توصیفی به مطالعه پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در مجموع در شهر قزوین بعد بهره وری با ضریب ۰/۸۶، ابعاد کیفیت زندگی و توسعه پایدار با ضریب ۰/۸۵، توسعه زیرساخت با ضریب ۰/۸۲ و عدالت اجتماعی با ضریب ۰/۸۰ به ترتیب در شهر قزوین در اولویت قرار دارند. شهر قزوین در دسته اول، شهرهای با شکوفایی بالا، (CPI=۰/۸ - ۰/۸۹۹)، قرار می‌گیرد.

محتشمی و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان "عوامل رشد و موانع بازدارنده شکوفایی شهری" ابتدا به بررسی مفهوم شکوفایی شهری پرداخته‌اند و سپس به عوامل مثبت و تاثیرگذار در شکوفایی شهرهای خاورمیانه، تمرکززدایی و تشکیل موسسات مناسب در کنار نظامی برای ایجاد فرصت‌های برابر و تاثیر حاکمیت و موسسات ضعیف در کنار فساد بالا اشاره نموده‌اند.

یارزاده و شمس‌الهی (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان نقش فضاهای عمومی در تحقق شکوفایی شهری و توسعه پایدار انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که توسعه و توجه به فضاهای عمومی، سبب توسعه اقتصادی شهر، ارتقای سلامت شهروندان، بهبود وضعیت آموزش شهروندان و باززنده‌سازی هویت‌های محلی شهر می‌شود.

احدنژاد و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان "شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر شکوفایی شهری با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز)" با بهره‌گیری از تکنیک تحلیل اثرات متقاطع به تحلیل مولفه‌های شکوفایی شهری کلانشهر تبریز پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که کلانشهر تبریز سیستمی ناپایدار می‌باشد و در صفحه پراکندگی پنج دسته (عوامل تأثیرگذار، عوامل دو وجهی، عوامل تنظیمی، عوامل تأثیرپذیر و عوامل مستقل) قابل شناسایی هستند.

دانش‌پور و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان ارزیابی مناطق یازده گانه شهر شیراز به لحاظ شاخص شکوفایی شهری انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که به ترتیب مناطق ۱، ۶، و ۱۰ دارای بیشترین شکوفایی و منطقه ۷ دارای کمترین میزان شکوفایی شهری بوده است. همچنین در میان شاخص‌های بررسی شده، شاخص بهره‌وری با امتیاز (۰/۳۰۸) و کیفیت زندگی با امتیاز (۰/۲۱۴)، بیشترین تأثیر را در شکوفایی شهری مناطق بررسی شده داشته‌اند.

رهسپار طلوعی و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان سنجش کیفیت زندگی در محله نارمک تهران بر اساس مدل توسعه یافته شاخص شکوفایی شهری (CPI-QL) انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که وضعیت شکوفایی شهری بر اساس امتیاز ترکیبی حاصل از مجموعه عوامل در محله مورد مطالعه با امتیاز عاملی ۰,۵۷۶ است و می‌توان گفت با این امتیاز نارمک در وضعیت متوسط و نسبتاً ضعیف به لحاظ شکوفایی شهری قرار دارند.

از مطالعات خارجی انجام شده در حوزه شهر شکوفایی می‌توان گزارش برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد (۲۰۱۳) با عنوان "وضعیت شهرهای جهان در سال ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳" اشاره کرد که در این گزارش هابیتات از نوع جدیدی از شهر-شهر قرن ۲۱ که خوب و مردم محور است حمایت می‌کند، این شهر قادر به یکپارچه سازی ابعاد شکوفایی محسوس و نامحسوس است. این گزارش مبحثی بسیار جامع و کامل در مورد شکوفایی شهری است و یکی از پایه‌های اساسی تعریف متغیرهای این تحقیق نیز به شمار می‌رود.

وانگ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان "چارچوبی برای شاخص شکوفایی شهری" با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی چارچوبی قوی و انعطاف‌پذیر برای توسعه شاخص‌های شهر شکوفایی (CPI)، که قادر به اتصال شاخص‌ها و هوش تحلیلی با نیازهای سیاستی برنامه ریزان شهری و استراتژیست‌های دولت است، فراهم می‌کند و نتیجه می‌گیرد که شاخص‌های شناسایی شده توسط هابیتات به ناچار با ظهور مسائل مربوط به سیاست‌های جدید و داده‌های با کیفیت بالاتر تغییر خواهند یافت.

ایگیت جانلارو همکاران (۲۰۱۵) پژوهشی با عنوان به سوی شهرهای پایدار شکوفایی: رویکرد ارزیابی پایداری شهری چند درجه‌ای انجام دادند. نتایج نشان داد که این روش ارزیابی پایداری شهری چند درجه‌ای، دیدگاه روش‌شناختی مفیدی را به ویژه مناسب برای شاخص شکوفایی شهر سازمان ملل متحد، مخصوصاً ابعاد پایداری محیطی، که در آن شهرهای پایدار محیطی احتمالاً مولدتر، رقابتی، نوآورانه و موفق هستند و به کیفیت بهتر زندگی و سلامت شهروندان کمک می‌کنند.

آریماه (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان زیرساخت به عنوان یک کاتالیزور برای شکوفایی شهرهای آفریقایی انجام داد. نتایج تجزیه و تحلیل نظرسنجی کارشناسان نشان داد که اگر زیرساخت‌ها توسعه داده شوند و به طور موثر مدیریت شوند، می‌توانند با رشد اقتصادی؛ تسهیل تحرک شهری؛ تضمین دسترسی بیشتر به بهداشت و آموزش و پرورش؛ افزایش ایمنی و امنیت؛ هدایت رشد شهری؛ افزایش کیفیت محیط زیست؛ بهبود شرایط مسکن؛ و کاهش تفاوت‌های داخل شهری به شکوفایی شهرهای آفریقایی کمک کنند.

۳- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی تحلیلی با هدف کاربردی است. در این پژوهش، شکوفایی شهری از منظر کیفیت زندگی شهر اردبیل در قالب ۱۸ زیر معیار مورد بررسی قرار گرفته است (جدول ۱). مبنای انتخاب زیر شاخص‌ها، گزارش سالیانه سازمان ملل و پژوهش‌های انجام شده داخلی و خارجی است. داده‌های مورد نیاز در این پژوهش، از سالنامه آماری به دست آمده است. جامعه آماری این پژوهش به لحاظ مکانی، مناطق ۴ گانه شهر اردبیل و به لحاظ زمانی، داده‌های سال ۱۳۹۵ است. در این پژوهش با توجه به عدم وجود آمار مورد نیاز در سطح محلات، شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی در سطح مناطق چهارگانه شهر مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفت. برای تعیین اهمیت نسبی شاخص‌های پژوهش، مدل تحلیل شبکه (ANP) و برای تحلیل داده‌ها، مدل پرومته به کار رفته است.

جدول (۱): زیر شاخص‌های استفاده شده در پژوهش

شاخص	زیر شاخص
کیفیت زندگی	نرخ باسوادی (درصد) (C1)، میزان ثبت نام در پیش دبستانی (C2)، سرانه دانشگاه‌ها (C3)، نرخ معلولیت (C4)، سرانه مراکز اورژانس (C5)، سرانه آزمایشگاه‌ها (C6)، سرانه بیمارستان‌های دولتی (C7)، سرانه مراکز پرتونگاری (C8)، سرانه پزشک متخصص (C9)، سرانه پزشک عمومی (C10)، سرانه پرستار (به ازای هر هزار نفر) (C11)، سرانه مراکز بهداشتی و درمانی (متر مربع) (C12)، نسبت خانوار به واحد مسکونی (C13)، نرخ قتل (در صد هزار نفر) (C14)، نرخ سرقت (در صد هزار نفر) (C15)، سرانه مراکز آتش نشانی (C16)، سرانه کلابتری‌ها (C17)، نرخ طلاق (در هر هزار نفر) (C18)

روش‌های تحلیل داده‌ها

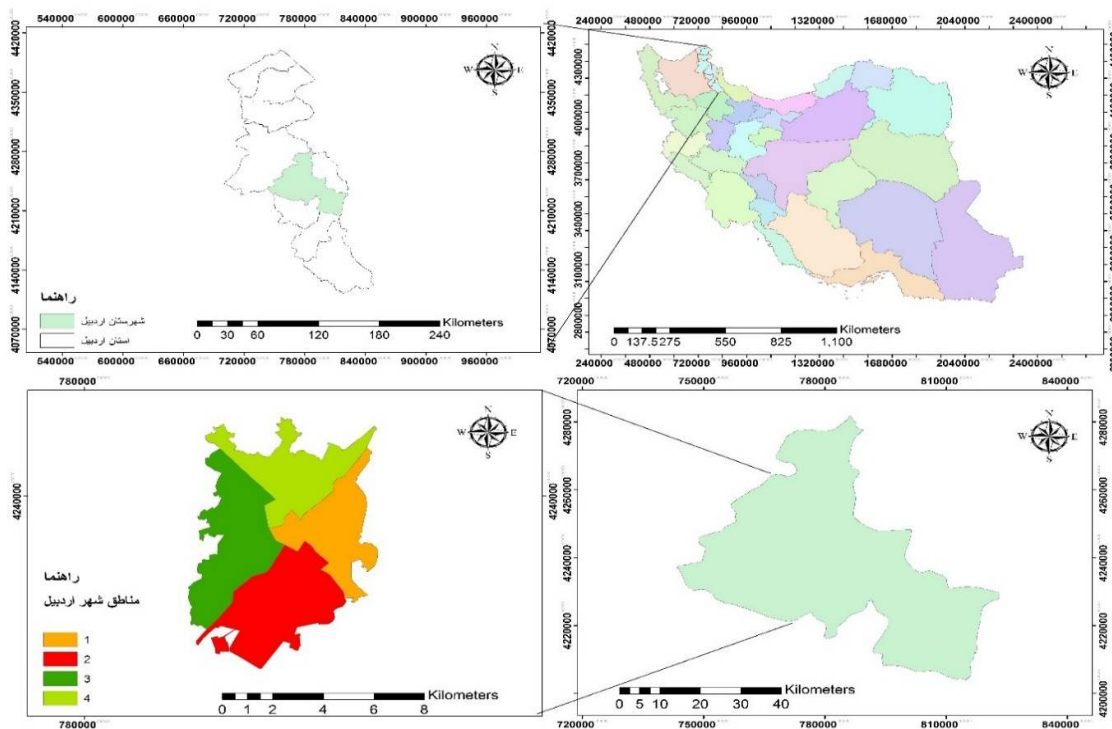
در این پژوهش با استفاده از فرایند تحلیل شبکه (ANP) برای هر یک از ۱۸ شاخص (متغیر) عامل کیفیت زندگی، وزنی اختصاص یافته و سپس با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره PROMETHEE II شکوفایی شهری از منظر کیفیت زندگی برای هر یک از مناطق چهارگانه شهر اردبیل امتیازبندی شده است. همچنین در نرم‌افزار برنامه نویسی R با استفاده از پکیج‌های AHPSURVWY و PROMETHEE اجرا شده‌اند.

مدل پرومته: مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره (MCDM)، ابزاری قدرتمند است که به طور گسترده‌ای برای ارزیابی و رتبه‌بندی مشکلات شامل معیارهای متعدد و بیشتر به کار گرفته می‌شود. در میان روش‌های متعدد MCDM، پرومته به طور جالب توجهی برای برنامه‌های رتبه‌بندی مناسب است؛ زیرا این مدل یکپارچگی و انعطاف‌پذیری را برای کاربر به ارمغان می‌آورد و در مفهوم و کاربرد در مقایسه با دیگر روش‌ها برای تحلیل بسیار ساده است.

در واقع پرومته روش ساختار یافته رتبه بندی ترجیحی برای غنی سازی ارزیابی بر اساس مقایسه هر یک از گزینه‌ها با یکدیگر با توجه به انحرافات است که جایگزین‌ها بر اساس هر معیار نشان می‌دهند. با توجه به ساختار این مدل، این روش اجازه می‌دهد به طور مستقیم ارزیابی بدون نیاز به نرمال سازی روی متغیرهایی انجام شود که در ماتریس تصمیم گیری قرار دارند. این روش را در دهه ۱۹۸۵ میلادی، برانس و وینک برای انجام رتبه بندی ارائه کردند. از جمله مزایای مهم روش پرومته، سادگی، وضوح و پایداری نتایج و امکان تحلیل حساسیت به صورت ساده و سریع است. در نهایت رتبه بندی از بزرگترین تا کوچکترین عدد انجام می‌شود (علوی و همکاران، ۱۳۹۹، ۸۲).

۴- معرفی منطقه مورد مطالعه

شهر اردبیل به عنوان مرکز استان در شمال غربی کشور و در موقعیت جغرافیایی ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه شمالی و ۴۸ درجه و ۱۷ دقیقه طول شرقی در میان کوههای طالش و سبلان واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۴۵ متر است. بر اساس آخرین سرشماری رسمی کشور در سال ۱۳۹۵ جمعیت شهر اردبیل ۵۲۹۳۷۴ نفر (۱۵۸۶۲۷ خانوار (مرکز آمار ایران) گزارش شده است (جدول ۲). شهرداری اردبیل برای بهبود ارائه خدمات شهری و رسیدگی به تمام نقاط شهری، شهر اردبیل را به ۴ منطقه شهرداری تقسیم کرده است (شکل ۲)

شکل (۲): محدوده مورد مطالعه و مناطق شهرداری اردبیل (نگارنده)

جدول (۲): مشخصات آماری مناطق چهارگانه شهر اردبیل

منطقه	مساحت (هکتار)	بعد خانوار (نفر)	تعداد خانوار	جمعیت کل (نفر)	جمعیت مرد (نفر)	جمعیت زن (نفر)	نسبت جنسی (درصد)	تراکم جمعیت (نفر در هکتار)
منطقه ۱	۱۲۲۴	۳,۳۴	۲۷,۹۲۶	۹۳,۳۵۱	۴۶,۷۹۸	۴۶,۵۵۳	۱۰۰	۷۶
منطقه ۲	۱۶۷۲	۳,۳۰	۳۹,۴۲۱	۱۳۰,۳۲۰	۶۷,۲۸۲	۶۳,۰۳۸	۱۰۶	۷۷
منطقه ۳	۱۷۹۸	۳,۳۵	۵۴,۲۲۲	۱۸۲,۰۷۰	۹۲,۴۹۷	۸۹,۵۷۳	۱۰۳	۱۰۱
منطقه ۴	۱۳۱۰	۳,۳۳	۳۷,۰۵۸	۱۲۳,۶۳۳	۶۲,۸۱۰	۶۰,۸۲۳	۱۰۳	۹۴
اردبیل	۶۰۰۴	۳,۳۳	۱۵۸,۶۲۷	۵۲۹,۳۷۴	۲۶۹,۳۸۷	۲۵۹,۹۸۷	۱۰۳	۸۸

(منبع: مرکز آمار ایران - سرشماری ۱۳۹۵)

مراحل انجام و بکارگیری روش

در این پژوهش، در روش PROMETHEE II تابع مرجع^۱ خطی $p(d)$ در نظر گرفته شده و برای هر منطقه یک مقدار برتری خالص $\Phi(0)$ بدست می آید،

$$p(d) = \begin{cases} 0 & d \leq 0 \\ d/p & 0 \leq d \leq p \\ 1 & d > p \end{cases} \quad (1)$$

مقدار برتری خالص برای منطقه a ، $\Phi(a)$ ، بصورت زیر محاسبه می شود:

$$\Phi(a) = \Phi^+(a) - \Phi^-(a) \quad (2)$$

که در آن

$$\Phi^+(a) = \frac{1}{n-1} \sum_{x \in A} \pi(a, x), \quad (3)$$

$$\Phi^-(a) = \frac{1}{n-1} \sum_{x \in A} \pi(x, a), \quad (4)$$

و

$$\pi(a, x) = \sum_{j=1}^6 p_j(a, x) w_j, \quad (5)$$

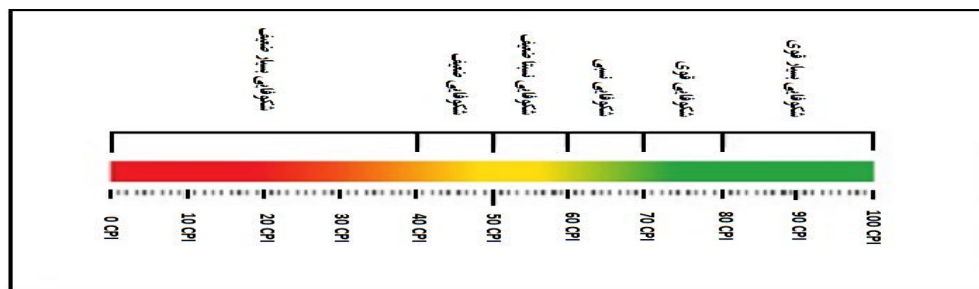
$$\pi(x, a) = \sum_{j=1}^6 p_j(x, a) w_j, \quad (6)$$

و w_j ها وزنهای اختصاص داده شده توسط روش ANP به هریک از شاخصهای شکوفایی شهری از منظر زیر ساخت هستند. حال اگر $\Phi(b) < \Phi(a)$ ، منطقه a دارای شکوفایی شهری کمتری، از منطقه b است و برعکس (Brans & Vincke, 1985). هم چنین، برای اینکه تفسیر مقادیر برتری که بین -1 و 1 است، ساده تر شود، می توان آن را با استفاده از تبدیل زیر به یک امتیاز بین 0 تا 100 تبدیل کرد (Mladineo et al., 2017):

$$\Phi'(a) = \frac{\Phi^+(a) + (1 - \Phi^-(a))}{2} \times 100 \quad (7)$$

شناخت الگوها

با توجه به امتیاز ارائه شده در رابطه (۷) وضعیت شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی در مناطق مورد مطالعه در شش سطح طبقه بندی شدند. برنامه اسکان بشر ملل متحد برای بیان و مقایسه میزان شکوفایی شهرها، سنجهای را پیشنهاد داده است که میزان شکوفایی شهرها را از بین 0 تا 100 از شکوفایی بسیار ضعیف تا شکوفایی بسیار قوی در 6 طیف نامگذاری می کند. برای مثال شهری با میزان عددی 75 دارای شکوفایی قوی یا شهری یا شهری با عدد بین 0 تا 40 دارای شکوفایی بسیار ضعیف است (شکل ۳)

شکل (۳): میزان سنجش شکوفایی شهرها، ماخذ: CPI-2015 Global City Report, 10

۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش از پژوهش با بهره‌گیری از مدل پرومته، وضعیت شکوفایی شهری مناطق چهارگانه شهر اردبیل بر اساس مولفه کیفیت زندگی و ۱۸ زیر معیار آن بررسی شده است. (جدول ۱). ابتدا با استفاده از روش PROMETHEE II برای هر یک از مناطق شهر اردبیل مقادیر برتری $\Phi^-(\cdot)$ و $\Phi^+(\cdot)$ و مقدار برتری خالص $\Phi(\cdot)$ شکوفایی شهری از منظر کیفیت زندگی در نرم‌فزار R محاسبه شده و در جدول ۳ گزارش شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد مناطق ۱ و ۲ شهر اردبیل به لحاظ برخورداری از شاخص کیفیت زندگی در وضعیت نسبتاً ضعیف قرار دارند. مناطق ۳ و ۴ شهر اردبیل نیز در وضعیت ضعیف قرار دارند. نتایج حاکی است هیچ کدام از مناطق ۴ گانه شهر اردبیل از نظر برخورداری از شاخص‌های کیفیت شکوفایی شهری در دامنه خوب و مناسبی قرار ندارند (جدول ۳).

جدول (۳): وزن زیر شاخص‌های کیفیت زندگی محاسبه شده به روش ANP

زیر شاخص	نماد	وزن ANP	نوع تاثیر گذاری بهینه
نرخ باسوادی (درصد)	c1	0.053135805	Max
میزان ثبت نام در پیش دبستانی	c2	0.068178407	Max
تعداد دانشگاه‌ها	c3	0.081606309	Max
نرخ معلولیت	c4	0.048189862	Min
سرانه مراکز اورژانس (به ازای هر ده هزار نفر)	c5	0.05487192	Max
سرانه آزمایشگاه‌ها	c6	0.049355311	Max
سرانه بیمارستانهای دولتی	c7	0.051101557	Max
سرانه مراکز پرتونگاری	c8	0.048026278	Max
سرانه پزشک متخصص (به ازای هر ده هزار نفر)	c9	0.051101557	Max
سرانه پزشک عمومی (به ازای هر ده هزار نفر)	c10	0.056164169	Max
سرانه پرستار (به ازای هر ده هزار نفر)	c11	0.059377606	Max
سرانه مراکز بهداشتی و درمانی (متر مربع)	c12	0.055779123	Max
نسبت خانوار به واحد مسکونی	c13	0.051852858	Min
نرخ قتل (در صد هزار نفر)	c14	0.053251324	Min
نرخ سرقت (در صد هزار نفر)	c15	0.05362073	Min
سرانه کلاتری‌ها (به ازای هر ده هزار نفر)	c16	0.068546203	Max
سرانه مراکز آتش نشانی (به ازای هر ده هزار نفر)	c17	0.048180038	Max
نرخ طلاق (در هزار نفر)	c18	0.047311298	Min

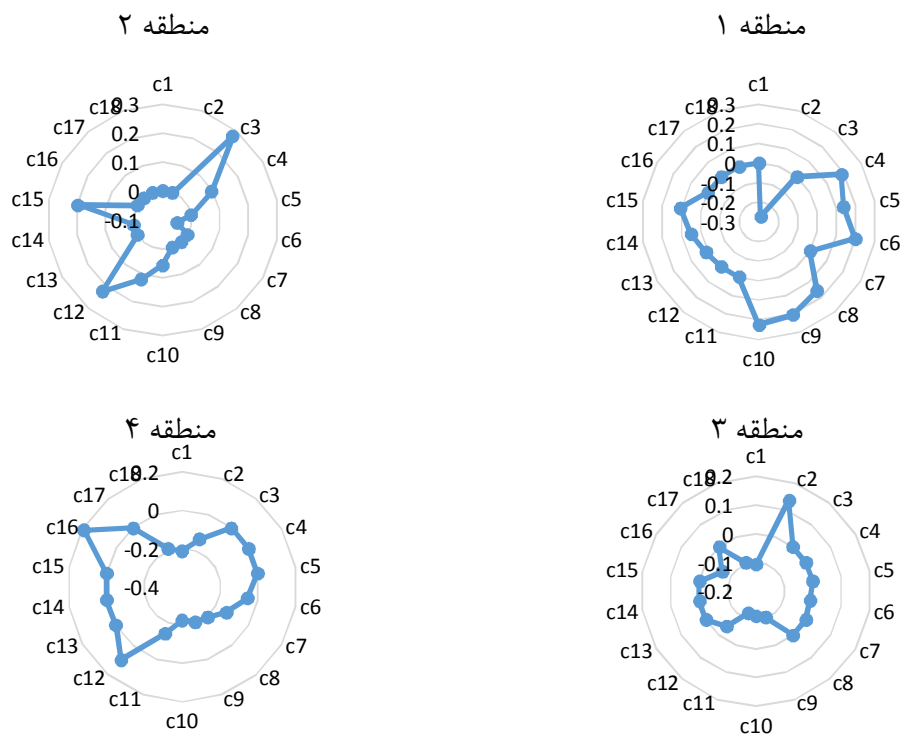
مقایسه برخوردارترین منطقه (منطقه ۱) با محروم‌ترین منطقه (منطقه ۴) بر اساس مولفه کیفیت زندگی شکوفایی شهری حاکی است منطقه ۱ شهر اردبیل به جز در زیر معیارهای میزان ثبت نام در پیش دبستانی (C2) و تعداد دانشگاهها (C3) در همه شاخص‌های بررسی شده وضعیت مناسبی دارد. منطقه ۴ شهر اردبیل از مجموع شاخص‌های بررسی شده فقط در زیر معیار سرانه کلانتری‌ها (C16) وضعیت نسبتاً مناسبی دارد؛ اما وضعیت آن در بقیه زیر معیارهای ارزیابی شده بسیار نامناسب است. منطقه ۲ نیز در مقایسه با دیگر مناطق شهر اردبیل در زیر معیارهای تعداد دانشگاهها (C3)، سرانه پرستار (C11)، سرانه مراکز بهداشتی و درمانی (C12) و نرخ سرقت (C14) وضعیت مناسبی دارد. همچنین منطقه ۳ در مقایسه با دیگر مناطق شهر اردبیل در زیر معیارهای میزان ثبت نام در پیش دبستانی (C2)، سرانه مراکز اورژانس (C5) و سرانه مراکز آتش نشانی (C17) وضعیت مناسبی دارد ولی در زیر معیار سرانه مراکز بهداشتی و درمانی (C12) وضعیت نامناسبی دارد.

بر اساس نتایج به دست آمده، مقدار برتری خالص $\Phi(0)$ منطقه یک با امتیاز ۵۰,۶۹، منطقه دو با امتیاز ۵۰,۶۳، منطقه سه با امتیاز ۴۹,۶۴ و منطقه چهار شهر اردبیل با امتیاز ۴۹,۱۶ به ترتیب دارای بیشترین و کمترین شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی هستند. به طور کلی یافته‌های پژوهش نشان داد مناطق ۴ گانه شهر اردبیل به لحاظ برخورداری از وضعیت کیفیت زندگی در شرایط مناسبی قرار ندارند. وضعیت هر یک از زیر معیارهای مربوط به شاخص کیفیت زندگی برای هر یک از مناطق چهارگانه شهری اردبیل در شکل ۴ ترسیم شده است.

بررسی نتایج تحقیق نشان داد که در مناطق چهارگانه شهر اردبیل، کمترین توسعه در شاخص کیفیت زندگی مربوط به سلامتی و امنیت به ویژه در محلات حاشیه شهر است و بیشترین توسعه در بخش آموزش است. همه اینها تأثیرات مهمی بر شکوفایی شهری دارد. به طوری که در نتیجه آن شاخص کیفیت زندگی بر اساس امتیاز ترکیبی حاصل از مجموعه عوامل در مناطق مورد مطالعه، در وضعیت نسبتاً ضعیف قرار دارد و در مجموع می‌توان چنین بیان کرد که مناطق چهارگانه شهر اردبیل با بدست آوردن مقدار برتری ۵۰ بر اساس تقسیم بندی مرکز اسکان بشر ملل متحد دارای شکوفایی نسبتاً ضعیف است که این نشان دهنده پایین بودن میزان شکوفایی شهری در مناطق شهر اردبیل است.

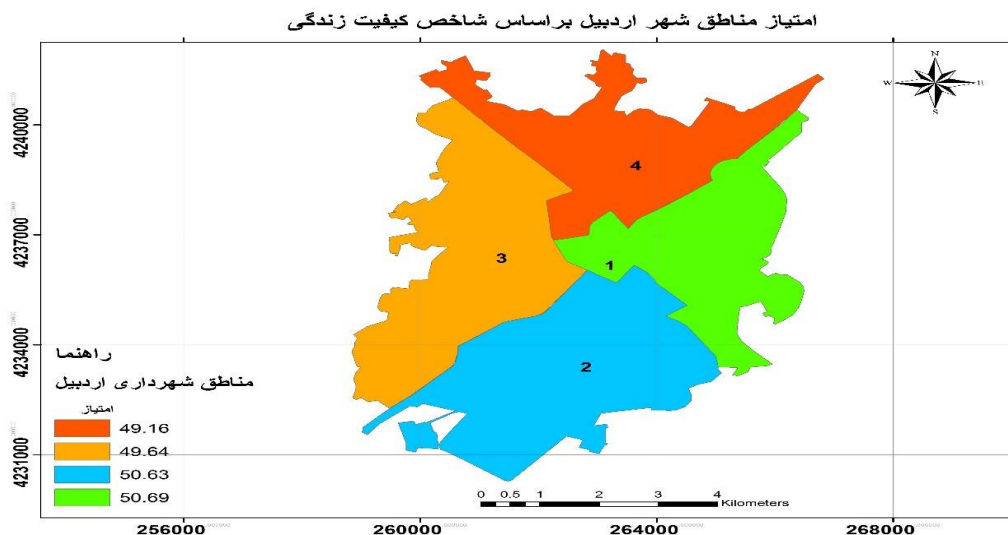
جدول (۴): مقادیر برتری شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی در مناطق شهر اردبیل

منطقه	Φ^-	Φ^+	Φ	Φ' (امتیاز ۱۰۰-۰)	وضعیت شکوفایی	رتبه بندی
منطقه یک	0.004532	0.018524	0.013992	50.69958	نسبتاً ضعیف	اول
منطقه دو	0.006273	0.019037	0.012764	50.6382	نسبتاً ضعیف	دوم
منطقه سه	0.013519	0.006433	-0.00709	49.6457	ضعیف	سوم
منطقه چهار	0.022369	0.00573	-0.01664	49.16804	ضعیف	چهارم
کل شهر	0.009938	0.015711	0.005774	50.28868	نسبتاً ضعیف	---

شکل (۴): وضعیت شکوفایی شهری برای هر یک از زیرشاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق چهارگانه شهر اردبیل

نتایج حاصل از ترکیب اوزان، منجر به رتبه بندی مناطق ۴ گانه با در نظر گرفتن شاخص کیفیت زندگی و تمامی زیرمعیارهای آن شده است. شکل ۵ بر اساس جدول شماره (۳) با استفاده از نرم افزار GIS ترسیم شده تا بتوان پراکنش امتیازات کسب شده توسط مناطق چهارگانه شهرداری اردبیل را بر اساس شاخص کیفیت زندگی و زیر معیارهای آن مقایسه کرد. رنگ قرمز کمترین امتیاز شکوفایی شهری و رنگ سبز بیشترین امتیاز شکوفایی شهری بر اساس شاخص کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.

شکل (۵): نقشه وضعیت کیفیت زندگی در مناطق چهارگانه شهر اردبیل (نگارنده)

۶- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۶-۱- بحث

شکوفایی شهری عملکردی دوگانه دارد اولاً به عنوان یک بستری برای مقایسه‌پذیری عمل می‌کند که در آن شهرها می‌توانند وضعیت خود را ارزیابی کرده و عملکرد خود را با سایر شهرها مقایسه کنند؛ ثانیاً به عنوان ابزار سیاست استراتژیک عمل می‌کند که در آن داده‌ها و اطلاعات با نیازهای محلی و متناسب سازگار می‌شوند و برای سنجش پیشرفت و شناسایی نقص در ابعاد مختلف کیفیت زندگی استفاده می‌شود. این رویکرد افزایشی، قدرت بالقوه برای درک و سنجش مزیت‌های قابل مقایسه در شهرها را دارد. باید توجه داشت که برای دستیابی به شکوفایی، توجه به کیفیت زندگی یک شهر ضروری است و اهتمام به ارتقای کیفیت زندگی، اثرات مثبت شفافی بر دیگر ابعاد شکوفایی شهری دارد و شهرهایی که کیفیت زندگی را در خود ارتقاء می‌دهند، سطوح بالاتری از شکوفایی را تجربه می‌کنند؛ چنین شهرهایی از احتمال بالاتری در دستیابی به پایداری برخوردارند. در همین راستا این مقاله به طور خاص با هدف کمک به تحقق هدف بنیادین سازمان اسکان بشر، یعنی ایجاد شهرهای موفق و پایدار به بحث پیرامون ارزیابی شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی در مناطق ۴ گانه شهر اردبیل پرداخته است. در این پژوهش برای تعیین اهمیت نسبی شاخص‌های پژوهش، از مدل تحلیل شبکه (ANP) و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از مدل پرومته استفاده شده است.

۶-۲- نتایج

نتایج پژوهش نشان داد مناطق ۱ و ۲ شهر اردبیل به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی در وضعیت نسبتاً ضعیف قرار دارند و مناطق ۳ و ۴ شهر اردبیل نیز در وضعیت ضعیف قرار دارند. نتایج حاکی است هیچ کدام از مناطق ۴ گانه شهر اردبیل از نظر برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی شکوفایی شهری در دامنه خوب و مناسبی قرار ندارند. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده، مقدار برتری خالص $\Phi(0)$ منطقه یک با امتیاز ۵۰,۷۹، منطقه دو با امتیاز ۵۰,۵۴، منطقه سه با امتیاز ۴۹,۲۵ و منطقه چهار شهر اردبیل با امتیاز ۴۸,۶۰ به ترتیب دارای بیشترین و کمترین شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی هستند. از طرفی شهر اردبیل نیز با بدست آوردن مقدار برتری ۵۰,۲۸ دارای شکوفایی نسبتاً ضعیف است.

بررسی نتایج تحقیق نشان داد که در مناطق چهارگانه شهر اردبیل، کمترین میزان توسعه در شاخص کیفیت زندگی مربوط به خدمات بهداشتی و امنیت به ویژه در محلات پیرامونی شهر است و بیشترین توسعه در بخش آموزش می‌باشد که همه اینها تأثیرات مهمی بر شکوفایی شهری دارد. به طوری که در نتیجه آن شاخص کیفیت زندگی بر اساس امتیاز ترکیبی حاصل از مجموعه عوامل در مناطق مورد مطالعه، در وضعیت نسبتاً ضعیفی قرار دارد و می‌توان چنین بیان کرد که مناطق چهارگانه شهر اردبیل با بدست آوردن مقدار برتری ۵۰ و بر اساس تقسیم بندی مرکز اسکان بشر ملل متحد دارای شکوفایی نسبتاً ضعیف است که این نشان دهنده پایین بودن میزان شکوفایی شهری در مناطق شهر اردبیل است. نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش رهسپار طلوعی (۱۳۹۸)، سنجش کیفیت زندگی در محله نارمک تهران مطابقت دارد. همچنین نتایج تحلیل نشان داد که محلات پیرامونی به نحو بارزی کیفیت زندگی پایین تری نسبت به محلات داخلی شهر اردبیل دارند و با توجه به تمرکز بیشتر امکانات در مرکز شهر، از میزان شکوفایی شهری از مرکز شهر به طرف حاشیه در مناطق چهارگانه اردبیل به ویژه در زیر شاخص‌های بهداشت و امنیت کاسته می‌شود. به عبارت بهتر قطبی شدن شدید ساختار فضایی شهر در اثر سیاست‌های مدیریتی در امتیاز دادن به یک محیط در جذب امکانات و خدمات شهری باعث کاهش کیفیت مطلوب زندگی شهری و خلق فضاهای محروم شهری شده است که این می‌تواند به عنوان زنگ خطری برای مدیریت شهری اردبیل در توسعه هماهنگ و یکپارچه شهری و نیز توزیع متعادل خدمات، امکانات و منابع

در آینده تلقی شود. به طور کلی نتایج پژوهش حاکی است شهر اردبیل به لحاظ برخورداری از شاخص شکوفایی شهری بر اساس مولفه کیفیت زندگی در وضعیت نسبتاً ضعیفی قرار دارد.

۳-۶- پیشنهادها

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق مهمترین راهکارهایی که می‌توان ارائه داد به شرح زیر است:

- ایجاد تمهیداتی در جهت افزایش کیفیت خدمات بهداشتی و ایمنی و امنیت به منظور افزایش کیفیت زندگی شهروندان در محلات پیرامونی مناطق می‌تواند اصلی‌ترین محور و اولویت برنامه ریزی باشد.
- ارتقاء درآمد و ایجاد امنیت شغلی، به عنوان یکی از فاکتورهای مهم در کیفیت زندگی.
- به منظور شکوفایی مناطق و رسیدن به اهداف مطلوب توسعه شهری اردبیل، پیشنهاد می‌شود متولیان امر و مسئولان طرح‌های توسعه شهری با برنامه ریزی اصولی و توزیع بهینه کاربری‌های مختلف شهری در مسیر ارتقای وضعیت کیفیت زندگی و کاهش نابرابری‌ها در سطوح مختلف فضاهای شهری به ویژه در محلات کم برخوردار در جهت توسعه متوازن مناطق شهری گام‌های جدی بردارند.

شکوفایی شهری می‌تواند سنجه‌ای قابل اطمینان برای بررسی، سنجش، تحلیل و اولویت‌بندی اقدامات شهری و همچنین سنجش وضعیت شکوفایی شهرهای کشور باشد که امکان سنجش عددی میزان رفاه و توسعه برای شهرها را ایجاد می‌کند. لذا پیشنهاد می‌شود مقدار عددی این شاخص در ابعاد مختلف آن برای چند شهر کشور محاسبه شود. چراکه این سنجش، فضایی رقابتی در بین شهرها ایجاد می‌کند که این مسأله خود سبب به وجود آمدن انگیزه بیشتر برای پیشرفت و بستر مناسب برای توسعه شهری می‌شود. به عبارت دیگر با در دست داشتن کمیته عددی که شدت و ضعف یا قوت را در بخش‌های مختلف توسعه شهری مشخص می‌کند، می‌توان برای تخصیص بودجه‌های عمرانی برنامه ریزی بهتری داشت.

منابع

- ابراهیم زاده اسمین، حسین؛ کاربخش، حسن، (۱۳۹۶): «ارزیابی وضعیت کیفیت زندگی شهری در منطقه یک شهر زاهدان»، جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۲۷، شماره ۱، قشم، صص ۲۰-۷.
- احدنژاد، محسن، حاضری، صفیه، مشکینی، ابولفضل، یری، عیسی، (۱۳۹۷): «شناسایی عوامل کلیدی موثر بر شکوفایی شهری با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه مورد موردی: کلانشهر تبریز)»، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال نهم، شماره ۳۲، تهران، صص ۳۰-۱۵.
- احمدی نخستین، مریم، (۱۳۹۷): «تبیین الگوی شکوفایی شهری قزوین»، رساله دکتری، استادان راهنما، پوراحمد، احمد، زیاری، کرامت‌الله، دانشگاه تهران (پردیس کرج)، گروه جغرافیا.
- ارباب، پارسا، (۱۳۹۶): «ابتکار شکوفایی شهری: رویکردی نوین و اساسی در مسیر پایداری»، اولین کنفرانس بین‌المللی و هشتمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد، شورای اسلامی شهر مشهد- دانشگاه فردوسی مشهد- شهرداری و مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد.
- بریمانی، فرامرز؛ اصغری لفجانی، صادق، (۱۳۸۹): «تعیین شدت ناپایداری زیست محیطی سکونتگاه‌های روستایی سیستان با استفاده از مدل ارزیابی چند معیاری»، جغرافیا و توسعه، دوره ۸، شماره ۱۹، سیستان و بلوچستان، صص ۱۴۴-۱۲۷.
- بوچانی، محمد حسین، قادری، علی، (۱۳۹۷): شکوفایی شهری. انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.
- پوراحمد، احمد، زیاری، کرامت‌الله، حاتمی نژاد، حسین، پارسا پشاه آبادی، شهرام، (۱۳۹۷)، «تبیین مفهوم و ویژگی‌های شهر هوشمند»، باغ نظر، سال ۱۵ شماره ۵۸، تهران، صص ۲۶-۵.

- حافظ نیا، محمدرضا؛ سلیمانی، محمد؛ قورچی، مرتضی؛ محمدیان، حسین، (۱۳۹۴): «تبیین رابطه زیرساخت‌های شهری و جهانی شدن دولت محلی کلان شهری»، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، دوره ۱، شماره ۲، مشهد، صص ۲۶-۱.
- خواجه شاهکویی، علیرضا، حسینی، سید محمد حسن، طوسی، رمضان، (۱۳۹۳)، «ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی و تاثیر آن بر مشارکت شهروندان در امور شهری؛ مورد شناسی: شهر مینودشت»، آمایش شهری و منطقه‌ای، دوره ۴، شماره ۱۰، سیستان و بلوچستان، صص ۸۶-۷۳.
- دانش پور، حمیدرضا، سعیدی رضوانی، نوید، بذرگر، محمدرضا، (۱۳۹۷): «ارزیابی مناطق یازده گانه شهر شیراز به لحاظ شاخص شکوفایی شهری با استفاده از مدل FAHP»، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، دوره نهم، شماره ۳۳، تهران، ۳۲-۱۷.
- رباطی، مریم، (۱۳۹۴)، «سنجش کیفیت محیط زیست شهری با بکارگیری مدل شاخص ترکیبی مورد مطالعه: کلان شهر تهران»، آمایش سرزمین، شماره ۷، شماره ۲، تهران، صص ۲۷۵-۲۵۵.
- رهنمایی، محمدتقی؛ فرجی ملائی، امین؛ حاتمی نژاد، حسین؛ عظیمی، آزاده، (۱۳۹۱): «تحلیلی بر مفهوم کیفیت زندگی شهری در شهر بابل»، جغرافیا و آمایش شهری و منطقه‌ای، دوره ۸، شماره ۵، سیستان و بلوچستان، صص ۷۶-۴۹.
- رهنسپار طلوعی، غزاله، حبیب، فرح، سادات سعیده زرآبادی، زهرا، (۱۳۹۸): «سنجش کیفیت زندگی در محله نارمک تهران بر اساس مدل توسعه یافته شاخص شکوفایی شهری (CPI-QL)»، مطالعات محیطی هفت حصار، سال هشتم، شماره ۲۹، همدان، صص ۶۵-۷۶.
- سیف الدینی، فرانک، پورا احمد، احمد، داریش، رضوان، نادر دهقانی الوار، سید علی، (۱۳۹۳): «بسترها و چالش‌های اعمال سیاست رشد هوشمند شهری؛ مورد مطالعه: خرم آباد لرستان»، فصل نامه جغرافیایی چشم انداز زاگرس، سال ۶، شماره ۱۹. بروجرد، صص ۷۹-۵۷.
- شهرکی، مهدی، قادری، سیمین، (۱۳۹۴): «تأثیر زیرساخت‌های آموزش و سلامت بر رشد اقتصادی ایران»، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۹، مرکزی، صص ۱۳۶-۱۱۵.
- صفايي پور، مسعود، ملکی، سعید، حاتمی نژاد، حسین، مدانلو جویباری، مسعود، (۱۳۹۶): «ارزیابی و سنجش مولفه‌های شکوفایی شهری در کلان شهر اهواز»، جغرافیا و پایداری محیط، دوره ۷، شماره ۲۲، کرمانشاه، صص ۴۷-۳۵.
- صیدایی، سیداسکندر، حسینی، سیده سمیه، یزدانبخش، بنت‌الهدی، (۱۳۹۷): «ارزیابی پایداری زیست‌محیطی شهر اصفهان با تأکید بر آلودگی هوا»، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دوره ۲۹، شماره ۱، اصفهان، صص ۱۲۶-۱۱۳.
- قرخلو، مهدی، حسینی، سید هادی، (۱۳۸۵) «شاخص‌های توسعه پایدار شهری»، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۸، دوره ۲، مشهد، صص ۱۷۷-۱۵۷.
- قلعه نوعی، محمود، دهقان زاده، شیمای، (۱۳۹۳): «ارزیابی کیفیت‌های کالبدی فضاهای شهری با رویکرد توسعه پایدار، نمونه موردی: محله باغ ملی شهرضا»، توسعه پایدار شهری، پیش شماره اول، تهران، صص ۴۹-۳۹.
- عظیمی، آزاده، عباسی کارجگان، داود، یعقوبی، ولی اله، (۱۳۹۲): «بهره‌وری شهری و اجرای الگوی مصرف بهینه منابع با هدف خلق حماسه اقتصادی در شهرداری‌ها»، اقتصاد شهر، شماره ۱۷، تهران، صص ۳۵-۲۵.
- علوی، سعیده، نظم فر، حسین، عشقی چهاربرج، علی، (۱۳۹۹): «ارزیابی و سنجش شاخص‌های شکوفایی شهری (CPI) در کلان شهر تهران»، فصلنامه برنامه ریزی فضایی، سال ۱۰، شماره ۳، اصفهان، صص ۹۷-۷۷.
- علیزاده، افشار، خزاعی نژاد، فروغ، (۱۳۹۸): شکوفایی شهری، انتشارات پاپلی. چاپ اول، مشهد
- محتشمی، نگار، مهدوی نژاد، محمد جواد، بمانیان، محمدرضا، (۱۳۹۵): «عوامل رشد و موانع بازدارنده‌ی شکوفایی شهری»، دومین همایش کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در عمران و مدیریت شهری، تهران، کنفدراسیون بین‌المللی مخترعان جهان (IFIA)، دانشگاه جامع علمی کاربردی.
- محتشمی، نگار، (۱۳۹۳): «فرآیند شکل‌گیری معماری فاخر بر اساس شاخص‌های شکوفایی شهری در ایران (نمونه: طراحی سرای محله در که شهر تهران)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵): سرشماری رسمی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵.
- ملکی، سعید، مدانلو جویباری، مسعود، (۱۳۹۵): شکوفایی شهری، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول، تهران.

نظم فر، حسین، محمدی، چنور، (۱۳۹۶): «سنجش کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: منطقه دو شهر اردبیل)»، آمایش محیط، دوره ۱۰، شماره ۳۶، ملایر، صص ۹۲-۶۹.

Arimah, B., (2016). Infrastructure as a Catalyst for the Prosperity of African Cities, *Procedia engineering*, 198, Pp 245-266.

Brans, J. P., & Vincke, P. (1985). Note—A Preference Ranking Organisation Method: (The PROMETHEE Method for Multiple Criteria Decision-Making). *Management science*, 31(6), 647-656.

City Prosperity Index Methodology and Metadata, 2015.

City Prosperity Initiative Conceptualization and Application. 2018.

Harvey, David (2000), social justice and the town, translation: F. Hsamyan, Mohammad Reza haeri and Monadizadeh, Volume II, published by the process of urban planning, Tehran.

Habitat, U. N. (2013): State of the world's cities 2012/2013: Prosperity of cities, Routledge.

UN-Habitat. (2015). The City Prosperity Initiative: 2015 Global City Report International city Leaders.

UN-Habitat. (2016). The City Prosperity Initiative: United Nations Human Settlements Programme (UNHSP.)

Jones, S., Tefe, M., & Appiah - Opoku, S. (2015): Incorporating stakeholder input into transport project selection—A step towards urban prosperity in developing countries?. *Habitat international*, 45, 20-28.

Safaeepour, M., Maleki, S., Hataminejhad, H., Modanlou, M., (2017). Evaluation of City Prosperity Index in Iranian-Islamic Cities: A Case Study of Ahvaz Metropolis, *Chinese Journal of Urban and Environmental Studies*, Vol 4, NO 5, Pp 1-21.

Saaty, T. L. (2004). Decision making—the analytic hierarchy and network processes.

Wang, X., Woolley, H, Tang, Y, Liu, H., Luoa, Y. (2018). Young children's and adults' perceptions of natural play spaces: A case study of Chengdu, southwestern China, *Cities*, 72:173–180.

Wei, Y., Huang, C., Lam, P.T.I., Sha, Y., Feng, Y. (2015). Using urban carrying capacity as a benchmark for sustainable urban development: an empirical study of Beijing, *Sustainability*, 7: 3244–3268.

Yigitcanlar, T., Dur, F., Dizdaroglu, D. ,(2015). Towards Prosperous sustainable cities: A multiscalar urban sustainability assessment approach, *Habitat International*, Vol 45, Pp 36 -46.